

Če se tako poprimemo dela, bo polje pred zimo obdelano in medtem nas pokliče naša Jugoslovanska Obrtna zveza v Ljubljano, kjer bomo prejeli naše plačilo v obliki skupnega zborovanja, začrtali naše bodoče delo in tam skupno zahtevali zavarovanja naših pravic.

Poleg organizacije naj obstoji naše delo tudi v tem, da se vsak naroči na »Jugoslovanskega Obrtnika« in po možnosti v njega tudi dopisuje; vse naše delo naj bo v našem »Obrtniku« obelodanjeno, naj si bodo to zborovanja, občni ali ustanovni zbori itd. Le tako bomo lahko rekli: Vemo za kaj smo se borili; naše delo je obrobdilo sad, naši zanamci naj ga pa uživajo in po svoji moči še izpolnjujejo!

Na delo tovariši, ker v delu je moč!

L. Rebolj.

O razvoju ljudske umetnosti.

Slovenska kmetjska postelja, toda šele iz novejših dob, je poslikana v prav živih barvah, ki nam predočujejo slike Matere božje iz posebno slavni slovenskih božjih potov, Marijine in Jezusove monogramne, božje oko in priproste rastlinske ornamente v obliki altarnih šopkov. Na enak način je okrašena zibelka, kot važen del nevestine bale.

Zanimivi in še danes v porabi so razni ljudsko-umetnoobrtniški predmeti, ki se rabijo v mlekarstvu, kakor modeli za sir in sirovo maslo in razna lesena posoda, okrašena z zareznimi ali z vžganimi ornamentami. Sem spadajo tudi modeli za lecet.

Naravnost krasno zarežno ornamentiko nam nudijo mnogokrat leseni likalniki za perilo. Vse lesene izdelke pa prekašajo po res umetniški in trudopolni izvedbi že omenjene preslice. Pri nobeni bali gorenjske kmetjske neveste ni smel manjkati kolovrat, kot darilo ženina. Bil je mnogokrat res mojstrsko delo vaškega strugarja in včasih tudi poslikan v običajnih barvah, ki so jih uporabljali slovenski vaški umetniki, namreč sivo, modro, rdečo in zeleno. Preslice pa so bila vedno in izključna darila, ki so jih poklanjali fantje svojim izvoljenkam. Žal, da so minuli tisti idilični večeri, ko so se shajale vse mladenke ene vasi zaporedoma pri vseh hišah v vasi kot terice, po zimni pa kot predice. Pri slabo brleči treskini luči so brneli kolovrati, prekinjeni tu in tam po veselem smehu mladih predic, ali pa po kaki domači popevki. Glas, da se začne preja pri tem ali onem kmetu, je razburil vso vas. Ne samo odrasle mladenke, ampak tudi starejši ljudje, predvsem pa fantje, so prihajali na prejo. Tu je bila najlepša prilika za vsakega fanta, da odlikuje

svojo izvoljenko z krasno izrezljano preslico, ki je šla prvi večer od rok do rok in vzbujala splošno občudovanje. Mnogokrat je bilo veselju mladenke primešana tudi kapljica pelina, če je oboževanka zvedela, da je to mojstrsko izdelano darilo dovršil za dobro plačilo vaški umetnik, ali pa da si je z njegovim izrezljavanjem preganjal dolgčas pastir na planini. Pa nič ne de, spominček je le spominček, podarjen je bil v najboljšem namenu in prišel je od srca, o čemer so lahko pričala mnogoštevilna na preslici in na njeni podlagi izrezljana srca. Kmalu je bil sklenjen mir.

Za slovenske pokrajine je najbolj značilna gorenjska preslica. Četudi obstoji precejšen razloček med preslicami posameznih gorenjskih krajev, vendar imajo splošno obliko štirioglatega stolpiča v več nadstropjih. V spodnji ali gornji stolpovi lini binglja lesen zvonček, izrezan v lesu samem, o čemer nam priča dejstvo, da ga ne moremo vzeti iz linske votline. Mesto zvončka se nahajajo včasih v stolpičevih votlinah ena ali več kroglic, izrezanih tudi na ravnokar omenjeni način.

Belokranjci pa tudi Istrijanci splošno niso poznali kolovrata in vsled tega tudi ne primeroma težkih gorenjskih preslic. Mesto preslic so imeli lahka, sicer tudi okrašena, palicam podobna vretena, katera so s povešmom prediva vtikale za pas in sukale niti med potjo na polje, ali celo v cerkev grede.

Gorenjske preslice, kakor tudi dolenjska vretena so bila običajno pobarvana v že prej omenjenih barvah. Glavni ornamentni motiv je srce, razen tega tudi geometriški, vezarski in cvetlični motivi. Srbohrvaška vretena iz Dalmacije, Istre in Bosne se odlikujejo po preprosti, prastari ornamentiki.

Enak namen ko preslice, so imeli tudi žličnjaki, ki so vsled tega večkrat prav umetno izrezljani in se ponašajo z enako ornamentiko. Dočim so imeli v nemških alpskih deželah in drugod dolge žličnjake, imajo kranjski in slovensko-koroški obliko štirioglatih košaric, ali bolj zabojčkov.

K žličnjakom spadajo seveda tudi žlice. Pri tem ne mislimo na navadne žlice, ki so stopile na mesto prstov in kruhove skorje, ampak žlice, ki so se poklanjale ob posebno slovesnih prilikah, kakor ob krstu, ob poroki, k godu itd. Te so bile, posebno na držaju, prav umetno izrezljane in včasih tudi vložene z naravnim ali pečatnim voskom. Ta ali oni je poklonil celo dvožlico z okroglima nastavkoma na držajih. Taka dvožlica je lahko stala na mizi in je služila kot solnjah za sol in poper. Tudi vžgana ornamentika se najde na nekaterih žlicah.

Kot spominska darilca moramo omeniti tudi majhne omarice, skrinjice in škatlice, okrašene na razne načine. Dekleta in žene so spravljale v njih svoj lišp, moške pa brivsko orodje.

Ker že govorimo o darilih, ne smemo pozabiti lesene pipe, nekdanje največje prijateljice odraslega moža. Nikdo ne dvomi, da je bil tudi v tem oziru les najpripravnější material in da so povsod, koder so živeli kadilci, izdelovali lesene pipe poleg lencenih, vendar moramo priznati gorenjskemu vivčku med vsemi lesenimi pipami prvenstvo. Z res umetniško dovršeno obliko, obit z bisernino in medjo, včasih tudi z srebrom, z naravnost gracijoznim kovinskim stolpičem, kot pokrovom, prekaša ta gotovo vse lesene pipe, ki so kdaj izšle izpod rok vaških piparskih umetnikov.

Neka posebnost slovenskih dežel, posebno Kranjske, so poslikane čelnice čebelnih panjev. Bile so že večkrat natančneje opisane, vsled tega jih omenjamo le na kratko. V njih se znači, kakor morda ne tako v nobenem drugem izdelku slov. ljudske umetnosti, preprosta, pobožna, a obenem šegava duša slovenskega čebelarja in sploh slovenskega naroda.

Tudi slov. jaslice, stara, zelo pomemljiva navada slov. kmetjske hiše, je nudila vaškim umetnikom dovolj prilike, da so pokazali svoje umetniško znanje. Peča, ki je zakrivala kot in desko, na kateri so stale jaslice, je bila prvotno gotovo prava platnena peča. Na njeno mesto je pozneje stopila lesena, lepo poslikana s svetimi podobami in cveticami. To je zopet izpodrinila navadna papirnata, preluknjana od vaškega čevljarja po vzorcih platnene, naglavne peče. Dandanes pa vidimo povsod, kjer še ni izginila pomemljiva navada božičnih jaslic, navadno tovarniško papirnato pečo, kakor so tudi izrezljane lesene jaslične kipce zamenjavali z papirnatimi.

V goratih nemških alpskih deželah vidi lahko popotnik skoraj ob vseh potih t. zv. »marterl«-ne t. j. spominske tablice, na katerih je uprizorjena nesreča, ki se je na tem kraju prigodila. Slika na tablici nam predočuje navadno na prav drastičen način nesrečen dogodek. Še bolj drastični so verzi, včasih naravnost komične vsebine, ki nam tolmačijo sliko. Tudi ti »marterl«-ni so delo vaških umetnikov, navadno mizarjev, ki se razumejo tudi na barve. Umetniških motivov na teh tablicah ni ravno v izobilju, pa tudi ne perspektive; večji pomen imajo verzi za narodopisca. Tudi v slovenskih deželah vidimo ob potih in cestah enake tablice, vendar le bolj poredkoma. Neznane so pa pri nas, vsaj kolikor je meni znano, t. zv. mrliške spominske deske, ki so bile nekoč običajne na Bavarskem, Solnograškem in drugod. Po-

stavljali so jih v spomin naravne smrti umrlim ob pokopališkem zidu, ali pa na določenem mestu v vasi. Tudi te spomin-ske deske se odlikujejo včasih z komičnimi verzi.

Omeniti bi morali še marsikatero les-ne proizvode domače umetnosti, vendar naj to zadostuje!

Hi koncu moramo rešiti še vprašanje, kateri izmed omenjenih proizvodov so domačega, kateri tujega izvora. Mirnodušno lahko trdimo, da je večina omenjenih lesenih izdelkov nastala doma, če izvzame-mo pobarvano pohištvo starejšega datu-ma, ki je deloma delo potujočih tirolskih umetnikov, ki so se pa ozirali na želje pre-bivalstva in uporabljali domače umetni-ške motive. (Dalje.)

O starih pogodbah.

Iz Sv. Lovrenca na Pohorju smo pre-jeli in priobčamo: Pri nas obstoji prav mnogo žag in objektov na tujem svetu in to po pogodbah, ki so bile sklenjene že pred tridesetimi leti. Naj navelem slučaj:

Na najinem svetu stoji žaga in k njej spadajoči prostor za skladanje lesa okrog 300 m² neposredno pred hišo. Lastnik ža-ge je najemnik parcele in prostora, ki sem ga prej navedel in plača oziroma prepusti po pogodbi, ki so jo sklenili predniki, to-rej pred tridesetimi leti z dvema vozovoma odpadkov drv ali pa prepusti lastniku par-cele osem dni žagati. Lastnik posestva ali parcele, na katerem žaga stoji, plačuje za davek, ki je danes najmanj podeseteren, od časa pogodbe in torej ni v nikakem razmerju z današnjimi razmerami, kar je gotovo velika krivica. Vrhutega ne more lastnik posestva postaviti nobenega gospo-darskega poslopja, ker zavzema ta pro-stor najbolj primerni kraj za stavbišče. Pripomnimo, da so žagarji lastnika žage prekopavali strugo in napeljali vodo iz sredine k obrežju posestva, na katerem stoji več stavb, a voda, ko je enkrat do-bila moč in izpremenila glavno smer k obrežju, odnesla nad 100 m² sveta, stavbe so pa v nevarnosti, da se temelju vzame odporna moč in tako napravi še večjo škodo.

Podpisani ozir. žena podpisanega je že v teku vojne prosila komisijo in to tudi iz razloga, ker je lastnik žage samolastno dvignil jez in s tem dal vodi moč, da ni te-kla več po sredini deročega potoka, am-pak ob obrežju v žlebe. Glavarstvo je na prošnjo, ki jo je napravila, ponovno odgo-vorilo, da nima tehničnih moči na razpo-lago in da ne more ničesar ukreniti. Sedaj pa, ko sva zaprosila komisijo ni mogoče doognati nobene fiksne točke, čeprav so

priče, da se je prekopalo in popeljevala voda na levi svet obrežja, dokazano, da je voda odnesla nad 100 m² sveta, vendar glavarstvo pravi, da ne more ničesar ukre-niti, da bi se popravila škoda. Kdo naj po-pravi škodo in pretečo prepreči? Potok je širok okrog 10 m¹, škoda se godi v dolžini 60 m¹ na dolgo in bi se moralo tamkaj na-praviti uporni zid, kar bi stalo najmanj 30.000 K. Pripomnim še, da je oče moje žene hotel zamenjati in dati novo žago s svetom vred na isti cesti in isti vodi samo okroglo 100 m nižje in bi najemnik par-cele dobil v last žago in prostor enako vredno če ne boljše, toda iz nagajivosti in mržnje do Slovencev ni hotel in tako mo-ra vsak hloed peljati mimo prve žage, ki bi lahko bila njegova last, k drugi, ki ne stoji na njegovem svetu, odpadke in ves les, kolikor ga zreže, mora zopet mimo prve žage peljati nazaj. Iz tega se pač jasno vi-di, kolika zagrizenost nemčurjev je bila do Slovencev in je še danes. Umevno, da pri oblastih Slovenec v Avstriji ni prišel do pravic ali pa le z izjemo; in ali se naj to dogaja tudi naprej, bilo bi več kot kri-vično.

Navedem še en slučaj: Soseba kakih 100 m više ima svet, na katerem stoji ža-ga, k tej dovoz in pravico za zlaganje lesa, prostor nad 200 m², in dobiva letno najem-nino 110 krajcev, med tem ko mora davek plačevati od prostora sama. Takšnih slu-čajev bi lahko prav mnogo navedel. Mno-go je tukaž objektov, ki stoje na tujem svetu in so več desetletij brez vsake rabe. Lastnik posestva pa mora gledati, kako mu gre svet v kvar, ki bi ga lahko dobička-nosno izrabil, a ima pravico samo do pla-čila davka.

Popisal sem par slučajev, gospode poslance pa prosim, da se zavzamejo za stvar in naj delajo na to, da se pogodbe in zakoni tudi v tem oziru razveljavijo. Naj se napravijo nove pogodbe sedanjim raz-meram odgovarjajoče, ali pa da se objekti precenijo, plačajo in odstranijo, ter se ta-ko omogoči posestnikom posestvo urediti in izrabil, za kar bodo naši posestniki zelo hvaležni. K. R.

Obrtno sodišče.

Volilne skupine so štiri, od katerih vsaka ima dva razreda. V posamičnih skupinah in razredih pa so volilni upravičenci sledeče uvrščeni.

V I. volilni skupini volijo:

V I. razredu: veleobrati, ki plačujejo letno nad 1200 K obče pridobnine, ako se uporablja zanje obrtni red. Trgovski obrati so tu izvzeti.

V II. razredu: vsi delavci teh obratov, to so dninarji, navadni in obrtni delavci,

predelavci, delovodje in delavni mojstri. Izvzeti so le za viš. trg. in viš. netrg. opravi-la nameščeni (tako zvano komercialno in tehnično uradništvo). Ti volijo s svojimi delodajalci v 4. skupini.

V II. volilni skupini volijo:

v I. razredu: mali (netrgovski) obrati, ki plačujejo letno manj kot 1200 kron obče pridobnine in ako se zanje uporablja obrtni red.

v II. razredu: vsi delavci teh obratov. Tudi tu so izvzeti za višja trgovska in višja netrgovska opravila nameščeni.

V III. volilni skupini volijo:

v I. razredu: vsi trgovski obrati (ve-liko in mali), ako se zanje uporablja obrtni red.

V II. razredu: vsi v teh obratih za višja in nižja trgovska in za nižja netrgovska opravila nameščeni — torej od trgovskega hlapca in delavca do poslovodja in proku-rista. Izvzeti so le za višja netrgovska opravi-la nastavljeni. (Tehnično osobje, oziroma uradništvo).

V IV. volilni skupini volijo:

v I. razredu: vsi trgovski in netrgovski obrati (veliki in mali), ki imajo spodaj v II. razredu navedene uslužbenice in ako se za te obrate uporablja obrtni red.

V II. razredu: a) vsi v netrgov-skih obratih (velikih in malih) za višja trgovska opravila nameščeni (komercialno uradništvo) kakor: tvorniški ravnatelji, prokuristi, pooblaščenici, poslovodje, knji-govodje, blagajniki, potniki, korespondenti in enaki, in

b) vsi v trgovskih in netrgov-skih obratih (velikih in malih) za višja netrgovska opravila nameščeni (tehnično uradništvo) kakor obratni vodje, inženirji, kemiki, risarji in enaki.

V I. in II. skupini volijo vsi služboje-malci, ki so zaposleni po večini po delavni-cah in tvornicah za navadna in obrtna, ročna in strojna dela (manuelni in strojni delavci). Duševni delavci (po večini komer-cielni in tehnični uradniki) volijo v IV. volilni skupini. V III. volilno skupino pa volijo vsi za višja in nižja trgovska in nižja ne-trgovska opravila nastavljeni — torej ročni delavci, kakor tudi prodajalniško in pisar-niško osobje ozir. uradništvo. Izvzeti so le za višja netrgovska opravila nastavljeni (po večini tehnično pisarniško uradništvo). Ti volijo v IV. skupini.

Obrati (trgovski in netrgovski), za ka-tere se ne uporablja obrtni red, to so tisti, ki nimajo oziroma ne rabijo za svoj obrat dovoljenja obrtne oblasti, kakor hranilnice, posojilnice, pridobitne in gospodarske za-druge itd., so z vsemi svojimi nastavljenici izvzeti iz aktivne in pasivne volilne pra-vice.

Sicer pa ima aktivno volilno pravico vsak delodajalec in delojemalec (moški in ženska), ki je nad 20 let star, biva že naj-manj eno leto v Jugoslaviji in ki je vpisan v volilni imenik. Vpisi v volilni imenik sa-mi pa še niso merodajni za presojo vpra-šanja — ali spada kdo za slučaj spora pred obrtno sodišče ali ne. Če kdo ni vpisan v volilni imenik, s tem torej tudi ni izključen